

2

LETNIK 63

OKTOBER

1932-1933

VSEBINA 2. številke: Lea Fatur: Leži otok na sred morja... — Miha Bločan: Nova pravljica (Igra) — Oroslava Slokanova: Močnik — Ksaver Meško: Sveti Frančišek v Asiški škofijiški cerkvi — Svjatoslav: Zgodba o ponižnem Janezu — L. N. P. — Venceslav Winkler: Palčki (Pesem) — Leopold Podlogar: 18. Turjak — Uganke — Nove knjige

---

»Vrtec« stane za vse leto Din 15,—, s prilogo »Angelček« Din 20,—.

Lastnik »Pripraviški dom« v Ljubljani — Urednik in upravnik Vinko Lavrič v Ljubljani, Kolezijska ulica 1

Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (Karel Čeč)

Lea Fatur:

Leži²³ otok na sred morja . . .

(Dalje.)

oglej te mogočne hraste,« pravi Ivan Vajkard Adrijanu, »v dveh vrstah stojijo ob Ljublanici, prav tja do Vrhnik. Poglej rilce, kako se pasejo po želodu. To je blago brodnikov in pravico do paše jim daje in deli brodarski urad. Fantička tam v plašču iz ločja sta Lukeževa. — Le bliže, Janezek in Primožek! Tukaj je zdaj seja notranjega mestnega sveta, to smo mi, Adrijan, Turnski, Blagaj in Bihacki; zunanji svet so Martin, Gregor, Ahac, vidva sta pa občina, ki godrnja in spletkari in gleda sodniku ter županu na prste.«

»Mokra seja,« se je nasmejaj Turnski, »trudni smo od kopanja in plavanja, pa hočeš, da preudarjamo stvari, ki se tičejo nemara vsega krščanstva.«

Dečki sedijo na travniku za Prulami, klobuki in meči, kamižole ležijo po travi, z las jim kaplja še voda, obrazi so osveženi, oči zamišljene. V spodobni razdalji od teh dečkov so se usedli pekovski, čevljarski in mersarski vajenci, ki so ušli od dela, da se kopljejo v družbi mladih plemičev in se stepejo z njimi, če bo treba. Vsi plemiči in »občina« gledajo s spoštovanjem na Ivana Vajkarda in Adrijana, ki sta najboljša plavača in mečaša, vesta in znata vse najbolje. Deda Ivana Vajkarda so sprejeli kranjski stanovni medse »zaradi njegovih izrednih zaslug in kreposti«, Adrijanu pa obetajo, da postane »velika glava« v cerkvi, škofova kapa, pravijo, da mu je že kar pomerjena.

»Vi vsi veste,« začne slovesno Ivan Vajkard, »kako važno je, da ohranimo obmejne trdnjave, v katere se zaletava in jih razdira sovražnik vsega krščanstva. Neznosna so bremena, ki jih naklada potreba obrambe naših dežel. Poleg tega nam dela škodo Benečan, ki si lasti otoke in bregove Dalmacije . . .

»in ga imenujejo po otokih in mestih »naš vladar«, ki jim daje plače, dukate in kolajne,« se razjezi Turnski. »Moj ded — saj veste — je bil

glavar v Bihaču in je večkrat rekel, da si bo prisvojil Benečan vse naše obrežje.«

»Naj pa daje cesar,« se razvname Adrijan, »saj je sam ugodil Benečanom in je razkropil Senjane. Jaz sem potomec senjskih in rabskih knezov.«

Pastirčki in vajenci, »zunanji svet« in »občina« lezejo kar vase pred potomec tako slavnih dedov. Martin godrnja: »Ali se je sestal »notranji svet«, da govori o svojem pokolenju?«

»Občina nima še besede,« odreče strogo Ivan Vajkard in pogleda užaljeno Adrijana: »Rabljeni ste bili vedno taki: danes ste pribežali pod okrilje hrvatskih kraljev, jutri pa se vrnilo pod krilo benečanskega leva.«

Adrijan zardi: »Sila ni mila. Saj smo porabili na otokih vsako priliko, da se rešimo Benetk; gđdilo se je tako tudi mestom v Istri. Kolikokrat se je uprl Benetkam Pulj...«

»Benečan ni toliko močan, kakor zvit,« je razsodil Blagaj.

»Vrnimo se k začetku,« poudari Vajkard. »Cesar skrbi, a dežele ne zmorejo. Da naštejemo samo nekaj, kar si je zapisal moj oče. Leta »štiriintrideset« je dala Kranjska 60.000 goldinarjev vojnega davka in 1200 mož, nekaj let poprej pa zopet 60.000 goldinarjev in za vzdrževanje vojaštva v deželi 160.000 goldinarjev, leto pozneje 80.000 goldinarjev — zopet leto za tem 30.000 goldinarjev vojnega davka in 2400 goldinarjev za nadvojvodo Leopolda in še 10.000 goldinarjev za vojake, ki jih je najel švarcenberg na Hrvaškem, in čez dve leti 8000 goldinarjev za regimente Colorado in druge... Tako gre leto za letom. In to so datjatve poleg navadnih, potem darila raznim odličnim vojaškim oficirjem, da držijo svoje vojake vsaj malo v redu. In še darila cesarju, vojvodom, za poroke, za vezila... Mesto in dežela sta obubožana, cerkve se praznijo, plemstvo in kmet sta propadla. Rešilo bi nas veliko, veliko denarja... Dobil bi se, kakor pravi Adrijan. Treba bi bilo samo poguma. In predvsem je vprašanje, če — govori ti, Adrijan, o svojem otoku!«

Adrijan ponavlja, kar je pravil Ivanu Vajkardu, in sklene: »Za mene ni vprašanja, če je otok...«

»Zakaj bi pa ne bil?« se razvname Bihački. »Moj oče mi je pravil, da je vselej nekaj na ljudski govoricí in pravljici. Na Ogrskem so znesli iz mesta Čaki pred Turkom vse zlato in dragotine v jamo v skalnati steni in so jo zazidali. Turki so porušili mesto in pobili ljudi. Begunci iz Atilove

Ljubljana v Valvazorjevem času.

prestolnice so zakopali velik zaklad ob Donavi; Atila samega so zakopali v zlati krsti, napolnjeni z dragocenostmi, Rimljani so zakopali svoje zlate posode in denar na begu pred Huni: vsa zemlja je polna zakladov.«

Živo pristavi Adrijan: »Mornarji pripovedujejo tudi o bajnih zakladih iz Amerike. Kaj vse so imeli Peruvanci in kaj so potopili v jezeru Titika: Zlato verigo, ki je opasala zlati tempelj in je bila dolga čez dve sto vatlov, debela pa kakor moška roka. Velike zlate posode, polne smaragdov, srebrne in zlate kipe malikov — in kaj so raznesli Cortesovi in Pizarjevi vojaki... Ne moremo si predstavljati. Pa nekaj podobnega je na otoku zakladov, kamor spravljajo že par stoletij gusarji svoj rop...«

Dečki molčijo. Vsem se svetijo oči. Rok in Primožek, Martin, Gregor in Ahac so kar zamamljeni. Okrog ust se jim nabira, v očeh se izraža misel: Pustimo kopita, žemlje in rilce — pojdimo po zaklad!...

»Kako pa pridemo na otok?« vpraša Martin. Hvaležno ga pogleda Adrijan: »Ko pride čas, gremo do Reke, od tam po morju na Rab, iz Raba z ladjo mojega strica... Pa ti nisi vajen morja, Martin?«

»Ali nismo povsod in vedno skupaj? Ali se ne privadimo vsemu?« ugovarja Martin. Ahac potrdi: »S teboj gremo!« Janezek in Primožek vpijeta: »In naše pujske vzamemo s seboj, da bomo imeli kaj jesti.«

Plemiči bruhnejo v smeh. Ivan Vajkard kima pastirčkom: »Občina« agane marsikatero. Seveda se boš moral dobro preskrbeti za tako pot Adrijan. Glej, kako je »občina« navdušena. Ni vprašanja: notranji in zunanji svet in »občina« sprejmejo tvoj predlog, Adrijan, brez godrnjanja in te pooblaščajo, da vzameš otok zakladov v svojo posest in ga izročiš v vrhovno oblast cesarja. Jaz pa kot prijatelj ti odsvetujem, da bi kmalu začel s tako pustolovščino; uči se rajši še par let pomorstva, Adrijan, nabiraj si izvežbanih mornarjev in potem — v božjem imenu! Če ne najdeš, izgubiš samo nado; na vsak način pa bi bil meni ljubši škofovski sedež.«

Peketanje konja ustavi Adrijanov odgovor. Pogleda na solnce in 'se čudi: »Kako, da je Kristo že tukaj? Saj nismo še začeli viteških iger in drugih konj še ni. Pa kaj je Kristu? Ves blede je in od čela po licu in vratu mu gre rdeči pot in kaplje krvi polzijo iz njega.« Grožeče se vzravna Adrijan: »Kdo te je, Kristo?«

Plašno odgovori Kristo in privezuje nemirnega konja: »Gospod stric, gospod Semenič. Ves divji je prišel prav, ko sem sedlal konja. »Ne pojdeš!« je kričal. »Smrkavec naj se uči, namesto, da se pretepava z vajenci. Še danes ga pretepem z bičem in zaprem v samostan. Ob kruhu in vodi se bo spametoval.«

Kakor vzmet skoči Adrijan: »Mene bo zapiral kranjski stric? Mene, potomca knezov? Še danes grem in se ne vrnem, dokler mu ne zalučim pred noge, kar je strošil za naju...« (Dalje.)

Miha Bločan:

Nova pravljica.

Igra v dveh slikah. Godi se za vasjo in pred Matjaževim domom.

OSEBE: Jerica, desetnica; Tonček, sirota brez očeta in matere; Mojca, dekle iz Koroške; Peter, deček iz Primorja; Martinček Potepinček, klatež dobrega srca; Martin Krpan, junak bloških hribov; Kralj Matjaž, junak iz pravljice; Pečatnik, kraljev tajnik; Bohek, stražar; Kohek, stražar; Rogovila, vešča; Matjaževa vojska.

I. slika.

Za vasjo. V daljavi gozd. Na odru cesta, polje, posekano drevo in križ.

1. prizor. (Jerica s culo prihaja na oder.)

Jerica (poje): Sirota jaz okrog blodim, ubog ciganski otrok.

V dolini tihi se solzim, kjer čuva mene Bog.

(Ko odpoje, sede na deblo posekanega drevesa.)

Da, dal Okrog blodim kot blodijo črni cigani. In moj kruh? O Bog! (Vzame iz cule skorjico kruha.) Ta suha, že vsa plesniva skorja kruha. (Je skorjico.)

2. prizor. (Na oder pripoje Tonček.)

Tonček: Očeta so zagrebli mi in mater pokopali,
rosile so se mi oči, ko v svet so me pognali.

(Se ustavi sredi odra. Čez rame ima bisago. Oblečen je revno.)

Tako hodim že tri dni. Iz kraja v kraj. Iz hiše v hišo me pehajo in dosti grenkih moram pretrpeti. Hudo je tako. Kdor ni skusil, ne ve. Joj, kako me bole noge in megle, megle se vlačijo na oči. Kje je pravica?

Jerica (začudeno): Kdo si bratec?

Tonček (se počasi obrne): Kdo sem? O-sestrica, težko je to reči. Saj niti sam ne vem. Mater mi je umorila jetika, očeta tovarna. In hajd otrok po svetu! Išči srce, išči ga! Sam sem ostal in svoj sem. Drugače ne vem.

Jerica (rahlo): Ti revček, ti. Kar k meni prisedi! Gotovo si lačen.

Tonček (pogumno): Veš, bolečina mi je pregnala lakoto. Tudi na njo pozabiš včasih, če srce preveč trpi. No, če me že vabiš, pa prisedem.

Jerica: Belega kruha nimam. Samo nekaj skorjice. Trd je tak kruh, a lakota je še trša. Na, jej! (Mu da polovico skorjice.)

Tonček (je): In kdo si ti? Usmiljeno srce imaš.

Jerica: Kdo ga ne bi imel, če ga nimamo reveži? Desetnica mi pravijo ljudje. Ves svet je moj dom. Beda me je izgnala v ta veliki dom. Deset otrok je težko rediti. Zlasti, če je mati bolna in očetov zaslužek slab. Šla sem, kakor ti hodim iz kraja v kraj in okušam vse bridkosti življenja.

Tonček: Bodiva prijatelja! V dvoje se lažje prenaša gorje.

Jerica (veselo): Pa bodiva! Dve siroti sredi velikega sveta.

(Si sežeta v roke.)

Tonček (hitro): Čuj! Kako čudna pesem,

(Tonček in Jerica prisluškujeta.)

3. prizor. (Na oder pripoje Peter, oblečen v kmečko kraševsko obleko.)

Peter (poje): Ej, vigred kdaj bo?
Je žalostno to,
da nič ne cvete,
da zima je še.

Jerica (nejevoljno): Fant, ti pa nisi prišel v pravi kraj. O zimi poješ, ko je pri nas pomlad in vse v cvetju. Ali ne vidiš?

Peter (žalostno): Vidim pomlad v vaši deželi. Vidim rože v vaši zemlji. Ali —? (Vzdihne.)

Tonček (sočutno): Kaj ta zemlja ni tudi tvoja?

Peter (počasi): Moja? Ko bi bila tudi moja? Jaz sem brezdomec. Od Gorice sem.

Jerica (zamolklo): Od Gorice? Od tam, kjer prve cveto črešnje, kjer teče Soča? Oče mi je včasih pravil o zemlji tam okrog. Lepa je.

Peter (svečano): O, kako lepa in tudi žalostna.

Tonček (tiho): Ali je res tako, kakor pripovedujejo?

Peter (tegodno): Ko bi vama mogel vse povedati? Srce bi mi počilo od bridkosti. Vi v lastni zemlji ne morete čutiti naše bolečine.

(Sklene roki k molitvi.) O, zemlja sveta od Gorice in Vipave!

Jerica (ga tolaži): Ne žaluj, bratec! Jaz in Tonček te bova tolažila. Glej, tudi nama ni življenje z rožami posulo poti. Tudi midva sva siroti. (Jerica in Tonček stopita k njemu in ga primeta vsak od ene strani.)

Peter (trgajoče): O, zemlja sveta od Gorice in Vipave! Kje je pravica?

Jerica in Tonček (iz srca): Da, kje je pravica?

Tonček (važno): Bodimo si prijatelji! Vsi smo sirote, velik je svet. V troje bomo lažje prenašali bolečino.

Peter (tiho): Joj, dobra sta z menoj! Bodimo si prijatelji! (Si sežejo v roke.)

4. prizor. (Mojca pripoje v koroški noši.)

Mojca (poje): Pojdem u rute, u rute,
oj, le tam, kjer je mraz,
je moj pobič, moj pobič, pokopan.

Jerica (presenečeno): Odkod je pa tebe prineslo, sestrica, in tvojo žalostno pesem?

Mojca (jih gleda): Mojo žalostno pesem? Ej, tudi vaša ne bi bila vesela, če bi jo zapeli. V obličjih vam vidim polno trpljenja.

(Stopi bliže.) Te žalostne oči, blede obrazi, suhe postave in vajini obleki. (Pokaže na Tončka in Jerico.) Tudi vaša pesem je žalostna, čeprav je ne požete.

Peter (stopi bliže k Mojci in ji pogleda v obličje): Zdi se mi, da te poznam, da sva se že nekoč srečala. (Zastane.) Nekaj enakega naju družī. Kje? Kaj?

Mojca (ga spozna): O, bratec moj od solnčne Gorice!

Peter (jo spozna): O, sestra z Gospe svete!

Tonček: Oba brezdomca.

Jerica: Eden od Gorice, drugi od Gospe svete! Sedaj smo štirje. Vsi smo sirote, velik je svet.

Jerica, Tonček, Peter in Mojca (v zborni deklamaciji):

Nismo samo štirje!

Tisoč nas je in še več

nesrečnih brezdomcev:

sirot brez očetov in mater,

sirot od desetih otrok,

sirot v tuji zemlji trpečih,

sirot brez konca in kraja.

V skupnost nas družī usoda temačna

in naša srca pravice so lačna:

sredi vseh cest,

sredi milijonskih mest,

gori do lepih zvezd...

Tisoč nas je in še več,

nesrečnih, lačnih brezdomcev...

(Ko oddeklamirajo, sedejo vsi na požagano drevo in se zatope vsak v svoje misli.)

5. prizor. (Na oder priskače škrat — Potepinček Martinček.)

Martinček Potepinček (veselo): Joj, kako lepo govorite! Kar srce me boli, dasi sem Martinček Potepinček nikdar žalosten škrat. K vam bi pristopil, vaš prijatelj bi postal, a sem premalo resen. (Bolj žalostno.) Res, premalo resen človek sem!

(Veselo poje): Jaz Potepinček sem Martinček
vsepovsod poznan,
za grehe svoje se Martinček
nikdar ne kesam.

Jerica (jezno): Prijatelj škrat! Čemu si se prišel norčevati iz naše bolečine?

Martinček Potepinček (skrivnostno): Kdo ve? Tak črnogled nisem, kot ste vi. Tudi bolečine ne poznam. Samo smeh in cigansko življenje. A zloben nisem.

(Poje): Po svetu blodim Potepinček,
se peham za kruh,
krompirček vjamem mal v skledi
in zato sem suh.

Tonček: Velik klatež si, Martinček. Bolečine ne poznaš? Dobro ti je. Lahko živiš. Škrat si, kadar hočeš neviden. Mi smo pa sirote. Vsakdo nas vidi.

Mojca: Domov pojdi, kjer te čakajo tvoji.

Potepinček Martinček (zateglo): Moji? Bog ve, kje so? Pozabil sem že davno nanje in na svoj dom. Tako se najlažje živi.

Peter: Škratec, ne govoriš prav! Na dom se ne more pozabiti, čeprav je bolečina iz njega vzrasla.

Mojca: Nikdar se ne more pozabiti. Preveč smo srca pustili tam. Potepinček Martinček (veselo): Ho, ho! Svoje srce sem pustil povsod, po vsej zemlji je moj dom. Drugega ne poznam.

Peter: Cigan si, človek ne. Cigan se klati po vsem svetu.

Mojca: Tudi židje so povsod. Kjer je denar, je njihova domovina.

Tonček: Po kaj si prav za prav prišel sem?

Jerica: Povej ti, Potepinček, Martinček brez domovine!

Martinček Potepinček: Namen sem imel. Velik namen. Ali veste, čemu sem prišel?

Tonček, Jerica, Mojca, Peter (vanj): Daj, povej, čemu?

Martinček Potepinček: Po pravici ste klicali.

Peter: Da, po pravici!

Mojca: In kaj potem?

Jerica: Ali sploh veš, kaj je pravica?

Peter: Saj niti domovine nečeš poznati.

Martinček Potepinček: Ves svet je moja domovina. Od tečaja do tečaja. In zatiranim kažem pot do pravice.

Peter (neverno): Ti?

Mojca (jezno): To je tvoja nova šala.

Jerica: Še sirote mu ne ganejo srca!

Martinček Potepinček (poje):

    Za šalo skriva se resnica,

    bridka to je stvar.

    Martinček ve, kaj je pravica:

    ve, da ni denar.

Pokažem vam pot.

Mojca, Peter, Tonček, Jerica (pojo):

    Sirote smo, sirote vsi,

    je komu mar za nas?

    Želodček prazen, bled obraz

    in v srcih mladih mraz.

Martinček Potepinček (resno): Pravice je treba!

Mojca, Peter, Tonček, Jerica: Pravice je treba! Da, pravice!

Martinček Potepinček: Pokažem vam pot do kralja Matjaža. On vam jo podeli polno prgišče. Tebi Mojca in Peter domovino, a tebi Tonček in Jerica boljše življenje.

Jerica: In še onim drugim, ki jih ni tu?

Martinček Potepinček: Vsem, saj je že prišel čas. Hudo je na svetu.

Tonček: Do kralja Matjaža gremo.

Mojca: Pravičen je, kot ni še nihče bil.

Peter: Potem bo lepo na zemlji.

Mojca: Potepinček, kdo pa nam pokaže pot?

Martinček Potepinček: Dam vam junaka, ki vas bo privedel do gore Pece, kjer spi kralj Matjaž.

(Zažvižga.)

Martin Krpan (za odrom zaspano): Je že spet prišel Brdavs? Nak, na Dunaj pa ne grem več. Cesarjevih Janezov nečem braniti. Pa brez zamere, moj Potepinček.

(Močni koraki se približujejo. Na oder stopi Martin Krpan, kot je narisano v narodni povestnici). No, kaj pa je? (Se postavi pred zbrane in jih radovedno motri.)

Jerica, Tonček, Mojca in Peter (se prestrašijo): Joj, Martin Krpan od Vrha pri Sv. Trojici doma. Tisti, ki je Brdavs ukrotil.

Martin Krpan (počasi): No, kaj bo, prijatelj Potepinček? Iz poštenega spanja si me dvignil. Pa če si me za cesarja Janeza in tisto prismodo, ministra Gregorja, kar nič ne bo. To si zapiši v uho. In še s tole jo dobiš. (Zažuga z mesarico.)

Martinček Potepinček (ga tolaži): Nisem te klical za take majhne stvari. Za sirote sem te zbudil, da jih povedeš po pravico h kralju Matjažu. Pot jim pokažeš.

Martin Krpan (močno): Za sirote? Je pa druga reč, kot za cesarja Janeza. Pa brez zamere! Kar pojdemo, prijateljčki. In če si ne dobimo pravice? Pošteno bosta pela kij in mesarica, četudi pri samem kralju Matjažu.

Vsi (pojo):

Pravice gremo si iskat,
je daleč kralj Matjaž.
Sirote jo težko dobe,
ker vedno spi Matjaž.

(Vsi odhajajo.)

Konec I. slike. Zastor pade.

(Dalje.)

Oroslava Slokanova:

Močnik.

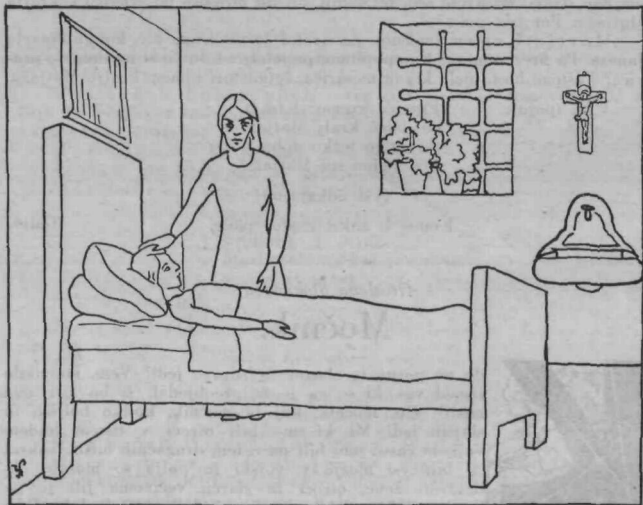
do ne pozna te slatne in zdrave jedi? Vem, marsikdo izmed vas, ki se ga je že preobjedel, si bo pri tem mislil: Hu, močnik, kaj bi močnik, koliko boljših in slajših jedi. Mi, ki smo bili otroci v tistem hudem vojnem času, smo bili pa o tem drugačnih misli. Takrat so bili vsi možje v vojski in polja so morale obdelovati žene, otroci in starci, večinoma jih je pa ostalo sploh neobdelanih. Zato je bil pridelek slab. Moke je bilo malo, v mestih se sploh ni mogla dobiti. Kruh so pekli iz otrobov in slabe koruzne moke. Dolge ure so morale naše matere stati pred prodajalnami, da so prišle na vrsto in dobile hlebček tega slabega kruha za vso družino. Neredko se je zgodilo, da je živil zmanjkalo prej, preden so prišli vsi na vrsto — in matere so se vrnile domov prazne. Take dni smo morali iti spat brez večerje.

V tretjem tistih hudih vojnih let je naša mama zbolela. Morala je v bolnico, naju s sestro so pa oddali v zavod. Tam je bilo veliko otrok, različne velikosti in starosti. Kmalu za nama je prišla v zavod še ena deklica. Imenovala se je Frida in je bila Nemka. Bila je tiha in zamišljena deklica in se ni nikoli igrala z nami.

Ker je bilo za živila hudo, je bila tudi naša hrana v zavodu pičla in slaba. Po kosilu in po večerji smo bili še vedno lačni in smo hrepenče gledali na edino jablano, ki je rastle sredi vrta. Gospa, ki nas je nadzorovala, je uganila naše misli in nam je strogo prepovedala dotekniti se nezrelih jabolok, ker je v mestu takrat razsajala griža. Najsi neradi, smo jo morali ubogati, ker je ves dan strogo pazila na nas.

Pa se je zgodilo, da je neko popoldne začel pihati močan veter, ker se je pripravljala nevihta. Jablana se je majala in par jabolok je padlo na tla. Morali smo v sobe. Frida je bila, kot vselej, zadnja. Ko sem se okrenila, sem videla, da se je naša nadzornica pogovarjala z neko deklico, medtem pa se je Frida sklonila in pobrala par jabolok. Nisem je hotela zatožiti.

Drugi dan pa Frida ni nič jedla. Bila je zelo bleda in neprestano ji je prihajalo slabo. Popoldne je morala v posteljo. Zdravnik je ugotovil, da

ima grižo. Prenesli so jo v bolniško sobo in od takrat je nismo videli nikoli več, ker nihče od nas ni smel do nje. Vsak dan jo je obiskovala mati, visoka, postarna gospa, ki je zelo težko govorila slovensko. Čakali smo jo pred vrati in jo izpraševali, kako je Fridi. Jokaje nam je tožila, da je vsak dan bolj slaba in da jo vedno prosi, naj ji prinese močnik. Prve dni ni smela nič jesti, ko je pa zdravnik spoznal, da ne bo ozdravela, je dovolil materi, da ji izpolni zadnjo željo. V zavodu niso imeli moke za močnik, pa tudi v nobeni trgovini v mestu je ni mogla dobiti. Nekje je za drag denar kupila par starih piškotov in bonbonov. Te je namesto močnika prinesla Fridi. Toda bolnica jih ni hotela ter je s pojemajočim glasom neprestano prosila:

»Mama, močnik, moč-nik!«

Vse bolj je bledela in vse tišje so postajale njene besede. Mati je spoznala, da se ji bliža konec. Samo šepetaje je še premikala ustne in mati se je morala skloniti prav k njej, da je razumela njeno edino prošnjo, ki je materino ubogo srce kot z ostrim mečem vselej iznova ranila:

»Mo-čnik, — — samo še enkrat — — bi rada mo-čnik.«

Končno so tudi ustne obstale in Frida je umrla, ne da bi ji mogla mati izpolniti njeno žadnjo in edino željo.

Nezavestno so odnesli mater od postelje mrtve Fride. Ko se je na vrtu zavedla, je obupno zajokala:

»Umr! je moj ljubljeni, edini otrok in jaz, ki sem mu mati, ki bi rada dala zanj življenje, mu nisem mogla izpolniti zadnje želje, nisem mu mogla dati močnika.«

Kadar bo vaša mamica postavila pred vas skledico sladkega močnika in boste hoteli zaničljivo zavihati razvajene noske: Hu, močnika pa že ne maram! — tedaj se spomnite uboge Fride in tistih nešteti! otrok, ki so ga v času vojne zaman prosili.

Ksaver Meško:

Sv. Frančišek v Asiški škofijski cerkvi.

*»Vse, kar je na meni,
obleko mehko in plašč,
ná, oče, vse vzemi!*

*Ogrnil, sodim, nalašč
me z njimi je svet vsiljivi.
A meni potrebni niso
naveski taki minljivi.*

*Brez njih me je mati Pika rodila,
brez njih me bo sestra zemlja pokrila.«*

*In vse je Frančišek s sebe del,
in vse je Frančišek očetu dal.*

*In v cerkvi polmračni gol, ves svetel je
stal.*

*Ljubeče-nežno ga škof je s škrlatnim
plaščem odel.*

A Bog ga je z glorio svojo obdal.

Opomba: Frančiškov oče je bil bogat trgovec, Frančišek pa je razdajal očetovo premoženje (obleko, denar) revežem. Oče ga je zato tožil pri škofu, kjer je zahteval, da mu Frančišek vrne ves denar, kar ga še ima. Frančišek pa mu ni vrnil samo denarja, temveč tudi obleko in se s tem odpovedal vsemu očetovemu premoženju.

Sojatoslav:

Zgodba o ponižnem Janezu.

*Ponižni Janez je po svetu šel,
zasukal v drugo smer zapad in vzhod,
mimogrede z noge bi svet razbil
in zemljo težko bi vzravnal povesod,
kar črno je, s svetlobo bi zakril,
pa je ponavljal venomer:
»Eh, dajmo, dajmo, dajmo mir!«*

*Utrujen prosil je ljudi vode
in so mu blatno mlako pokazali,
povprašal je, kod pot čez gore gre
in na vse grlo so se mu smejali.
Na zemljo udaril bi lahko pečat,
pa se mu je zasmilil rodni brat
in šel je v svet in molil ves večer:
»O Bog nebeški, pošlji, pošlji mir!«*

*Garal je tujcu dolge, dolge dni
in pustil, da so ga po hrbtu bili,
čez siv obraz mu tekla je pekoča kri
in valpti so od smeha se solzili.
Ponižni Janez brez besed
trpel je ves kroav in bled.
Rok dvignil ni nikoli in nikjer,
polglasno prosil je Boga za mir.*

*In bil je hlapec tisoč let,
gospodoval mu ves je božji svet,
zdaj mesto, zdaj spet vas in grad,
zdaj tujec, zdaj spet rodni brat.
Obraz ubila sta mu trud, vihar,
a močnih rok ni vzdignil bil nikdar,
da z njimi segel bi v prepir,
le vedno molil je za mir.*

*In hlapec bo še dolgih tisoč let
in še mu bo gospodoval tuj svet
in delal bo za tujce vse,
sam vabil bo sovražnike.
Z močjo neznansko v trdi pesti
umrl bo star na blatni cesti.
Mrliški zvon bo pel mu v siv večer:
»Prinesi Bog, prinesi večni mir!«*

L. N. P.

Zadnji letnik »Vrtca« je prinesel članek z naslovom C. L. N. Če ga preberete, boste videli, da pomeni mednarodno mladinsko zvezo, ki se po zgledu Zveze narodov trudi za medsebojno spoznavanje narodov in s tem za svetovni mir. Zdaj je ta naslov prenehal. C. L. N. se je namreč spojila z mladinskim odsekom, ki ga je bila ustanovila Zveza narodov sama, in obe mladinski zvezi sta se odpovedali svojima imenoma ter si privzeli novo ime L. N. P., kar se bere: League of Nations Pioneers, reci: lig of nejšens pajenirs, in pomeni: Pijonirji Zveze narodov. Pijonirji štejejo nad tisoč odsekov širom vesoljne zemlje z nad sto tisoč člani! Kaj pa hočejo? Isto, kar Zveza narodov, ki ima svoj sedež v Ženevi, namreč: utrditi med narodi sveta trajen mir in jim tako omogočiti večje blagostanje. Če bodo narodi začeli drug drugega bolje spoznavati, se bodo tudi bolj spoštovali ne pa sovražili, si bodo tudi rajši medsebojno pomagali ne pa škodovali, bodo odpravili visoke carine in drage potne liste. Dva angleška člana Pijonirjev n. pr. sta prepotovala Belgijo, Nemčijo, Avstrijo, Balkan vse do Carigrada in se vračala skozi Grčijo, Italijo, Švico in Francijo. Povsod sta bila lepo sprejeta, zastonj dobivala po samostanih prenočišče in večerjo. Ko bosta odrasla in kot državnika pomagala vladati svojo domovino, ali ne bosta v Zvezi narodov z vsemi silami delovala, da dežele, ki so jima nudile gostoljubje, uživajo mir in čim večje blagostanje?

Venceslav Winkler:

Palčki.

*Palčki, palčki poskakački   Trate so se nasmehnile,
v vrečah sonce nosijo,   v belih lučkah sevajo,
po poljanah in po gričih   iz gozdov so prišle vile,
zlate rože trosijo.   plešejo in pevajo.*

*Palčki z drobnimi rokami
zvezde daljne štejejo,
sonce skrili so v prepade
pa se ves čas smejejo.*

Zgodovina naših trgov in mest.

18. Turjak.

Da ugonobi še tega, je šel glavar grajske gospode na lov. Lovil ga je pet dni in pet noči. Ko ga je ukrotil, ga je šesti dan pripeljal pred grad. Neki starček je junaku prerokoval: »Tvoj rod bo močan; četudi ne bodo krotili turov, bodo vendar vsi junaki.« Prerokovanje se je izpolnilo. Kdo našteje imena vseh onih junakov tega rodu, ki so skozi grajska vrata hodili na boj, ko so Turki najhuje stiskali deželo. Na neštetih krvavih bojiščih so si pridobivali izredne časti in slave. Znamenita orožarna v okroglem stolpu, ki je sedaj precej prazna, je bila svojčas polna starega orožja in bojne oprave. V omariči od cipresovine je shranjena naglavna koža Herbarta VIII. Turjaškega in njegovega vojnega tovariša Friderika Višnjegorskega, ki sta padla v boju s Turki pri Budaškem ob Radanji 22. septembra l. 1575. Te dve koži so morali Turjaški za lep denar od turškega cesarja kupiti. Bosenski paša Ferhad je po bitki poslal Herbartovo glavo sultanu s poročilom, da »turški strah,« hrabri Herbart, ni več med živimi. Zviti paša je zamolčal, da ga je Herbartova smrt stala tisoče vojakov.

Poleg Herbarta se je med Turjačani posebno proslavil Andrej Turjaški, slavni zmagovalec nad Turki pod Siskom, na dan sv. Ahacija, 22. junija l. 1595. Andrej Turjaški je bil rojen na Šumberku, v turjaškem gradu med Radohovo vasjo in Zagradcem, v župniji Sela l. 1557. Po slavni zmagi pod Siskom je živel Andrej le malo časa. Na željo nadvojvode Ernesta se je preselil 24. septembra 1595. iz Karlovca v Zagreb kot glavni poveljnik Hrvaške, Slovenske in Primorske Krajine. To čast je le malo časa užival. Umrl je nenadoma že 8. oktobra l. 1595. Senjski glavar Jurij baron Lenkovič, katerega je bil Andrej Turjaški ob svojem odhodu iz Karlovca postavil za poveljnika karlovske posadke, je pisal 11. oktobra 1595 kranjskim deželnim stanovom: »Žalostna dolžnost me veže, sporočiti gospodom, da je Vsemogočni 8. tega meseca (oktobra) ob deseti uri zvečer visokorodnega gospoda Andreja Turjaškega, gospoda na Šumberku in generalnega obristlajtanta iz te solzne doline k sebi poklical.«

V hvaležen spomin na to slavno zmago se je vsako leto v cerkvi Matere božje na Malem Ločniku, ki je sedaj podružnica turjaške župnije, obhajala na dan sv. Ahacija zahvalna pobožnost. Zaradi velikanskega navala k tej slovesnosti so poznali ljudje sčasoma le sv. Ahacija v tej cerkvi. Cerkev na gori sv. Ahacija je bila zidana leta 1485. Zidal jo je stari oče Herbarta VIII., Pankracij Turjaški (1441—1496). Imel je trinajst otrok. Mogoče je vsled tega zidal tako prostorno cerkev, da je imela trinajst altarjev. (Valvasor VIII. 750.) Najstarejši njegov sin je bil Trojan († 1540), ki je zidal sedanji Turjaški grad.

Na Ahacijev dan je nosil mašnik plašč, ki je bil narejen iz Hasanovega plašča. Bil je narejen iz temnordeče svile. Vezenina je bila zlata in srebrna z rdečimi in modrimi cveticami.

Trojan Turjaški, ki je zidal sedanji turjaški grad, je prestopil l. 1530. na Dunaju k luteranski veri. Skozi šestnajsto stoletje nahajamo Turjačane v Lutrovem taboru. Najstrastnejši privrženec nove vere je bil ravno slavni junak Herbart VIII. Od leta 1564. je nastavljal v škocijanu luteranske predikante. Škocijansko župnijo so bili ustanovili Turjaški l. 1260. in s tem zadobili nad njo patronat. V gradu je sezidal luteransko kapelo, kjer so opravljali grajski predikantje ali škocijanski luteransko bogoslužje.

Med škocijanskimi predikanti je posebno sloveč Jurij Dalmatin (1585 do 1589). V Škocijanu je bival le malo; po največ se je držal v Ljubljani in Turjaku, kjer se je pečal s prevajanjem luteranskih knjig. Dalmatina so katoličani zelo preganjali. V Turjaku je našel varen kottiček. Med ljudstvom živi še nanj spomin, ki ga nazivlje »Jurij Kobila«, katerega so bili Škocijanci vrgli s prižnice. Jurij Kobila se je imenoval Jurij Jurešič, katerega je pripravila neka grajska gospa do tega, da je za plačilo in dar lepega konja odpadel. S prižnice Škocijanci niso vrgli nobenega protestanta, pač pa je škof Hren kot nadvojvodov pooblaščenec spodil iz škocijanske cerkve predikanta Ivana Znojilška (1598). Ko je pobiral na jesen v robarski okolici biro, mu Robarji, ki so spadali pod Škocijan, iste niso hoteli dati. Ko je poklical na pomoč uradnike s Turjaka, so morali bežati s predikantom vred. Iz maščevanja je Znojilšek zažgal cerkev v Krvavih pečeh.

UGANKE • SKRIVALICE IN DRUGO

1. Številčnica.

(Čampa Ivan, Bloke.)

- 1 2 3 4 5 vladar
 6 2 7 8 9 listnato drevo
 1 4 10 11 3 je v semenu
 6 4 10 8 1 električna iskra
 12 3 12 13 7 moško ime
 14 7 8 7 15 kar se poje
 14 16 15 16 17 se potrebuje v sili
 9 16 2 7 1 dan v tednu
 3 4 7 1 18 moško ime (po dom.)
 10 19 1 3 19 šolsko izpričevalo
 16 1 20 10 2 v čemer je slika
 14 16 9 16 1 majhna voda
 16 13 14 3 13 nezvestoba

Vstavi namesto številk črke; debelo označene črke ti povedo pregovor.

2. Zarja.

(Zdravko iz Spodnje Šiške.)

3. Uganka.

- 1 2 3 4 3 rastlina je zelena
 4 2 3 1 3 brez tega soba ni nobena.

Pazi! Rešitve in imena iz septemberske številke pridejo novembra.

Nove knjige.

Misijonski koledarček za mladino 1933, Klaverjev misijonski koledar 1933. Založili Družba sv. Petra Klaverja v Ljubljani. — Oba koledarja prinašata prav mične in ganljive spise iz življenja misijonarjev in domačinov črne zemlje — Afrike. Vmes je prav mnogo prisrčkanih slik.

Dr. Fran Jaklič: Puščavnik v osrčju Afrike. Pestro, bujno in zanimivo živ-

ljenje, polno teme in luči, borb in zmag, se razgrinja pred čitateljem, ko bere to knjigo. Poročnik je postal — misijonar v Afriki. Slike v knjigi vam dovolj jasno povedo življenje tega izrednega moža. Naročite knjigo na naslov: »Unio clerici«, Ljubljana.

Mladinska Matica JUU v Ljubljani je poslala svojim članom čedne knjižice: Kresnice, kjer popisujejo naši pesni-

ki svoje mladinske doživljaje. Najboljši je Finžgar s svojim »Miklavževim nožičem«. Bi pa v tej knjižici lahko nekateri izostali in drugi v zbirko prišli (Faturjeva, Gorinšek, Samec, Kunčič i. dr.). — Lukec išče očeta (Fr. Bevk). Prav zanimiva in privlačna. — Za deklice pa bo »Botra z Griča«. E, da bi se jih vse tiste besede prijele. — Za male in najmanjše bo pa povest brez besedi »Življenje hudobne kavke — Katke«.

Jugoslovanska knjigarna je izdala za vas, mladi ljudje, krasne, poučne in lepe knjige: Prigode malega Nonija. Hu-u-u se vam bodo lasje ježili in sapa zastajala, ko boste čitali to knjigo. — Grimmove »Pravljice« vas popeljejo

v deželo, kjer je zloba in dobrota, pa vendar zmaga na koncu resnica. — »Mala trojka«. Po naše bi rekli »trije mulci«. Kaj so vse užagali. Le, da bi vi ne! — »Zakaj — zato«. To morate prebrati in oči se vam bodo odprle in spoznanje razširilo, kakor zjutraj, ko se v solncu zbudite. — Zdaj pa dve veseli, žalostni, resni, smešni knjigi, ki jih mnogi gotovo že poznate: »Ptiček z dvema kljunčkom« in »Za židano voljo« od Mirka Kunčiča. Saj bi vam povedal, kdo je Mirko Kunčič, pa ne smem. Le to vam povem, da od njega lahko berete vsako nedeljo. — Vse knjige prav toplo in zares priporočamo. Dobili jih boste pa težko, ker je kriza. Samo Miklavž vam jih lahko pošlje. Pišite mu!

PRVI UTRINKI.

Slavka Berčič:

OBLAKOM.

Oj, oblaki, vi oblaki,
ve nebeške ptice,
le razvijte, le razpnite
brze perotnice!

In v daljave nedogledne
urno mi hitite,
a s seboj vse upe moje,
želje vse vzemite!

Brodar Matilda:

MAJNIŠKI DNEVI

Tam doli sredi vasi,
tam črešnja košata stoji,
vsa polna je cvetov medenih
in listov temnozelenih.

Tam v igred se s holma smeji
in zemlji darove deli.
Slavček vesel prepeva,
zeleni da dol že odmeva.

Vse zeleni in krasno dehti,
v vas pisani majnik hiti.
Marijo mladina slovenska slavi,
a ona ji milosti večne deli.

Stepan Julka:

VEČER.

Že šlo je solnce za goro
in mrak je legel na zemljo,
ptički v zelenem gaju
tam prespe do zlate zore.

Kravnica presita
domov se obrača,
pastirček veselo
žvižgaje se vrača.

Lunica na vzhodu
sladko se smeji,
zvezdicam nebrojnim
tako pač veli:
»Otroci ste moji,
po nebu plavate,
z menoj se poigravate.«
A, naš je čas le v tihi noči,
ob zlati zarji nimamo več moči.

Jager Jože:

POMLADI.

Čez gore, ravnine
in hribe, doline
razlega se glas:
pomladanski je čas!

Pod goro cvetice
dehteče cveto
in ptičice pevke
jim pesmi pojo.

Ker njive in travniki
že zelene,
pomladi prekrasne
se vse vesele.

In zvonček v višave
je glavico yzpel,
da vsaki pač človek
naj bil bi vesel.